

ment, i a les valls intermèdies (Usto, Sentenh), *Le Gc.*, § 339, 2, 180; aproximadament igual *FEW* XIII, 126, amb addicions escasses i dubtoses. El límit extrem E. de la banda occitana el marca, doncs, Atsat, pel Nord no baixa de les valls pirinenques, per l'Oest, ja minva més enllà de Luixon, amb una avançada encara a l'alta Bigorra en el derivat *tartarà* «terrain où la pierraille abonde» a la vall de Baredja (Palay). Per a l'Alt Aragó, infra.

Dades corroborades i detallades en l'*ALGc* (iv, 1356) com a resposta a la pregunta «éboulis», «où il y a beaucoup de rochers tombés et entassés»: *tartyé* des de la llenca llgd. a l'esquerra de l'Alt Àrieja (Saurat); *tartè* a tota la part gascona del dept.; *tartèra* a la HGar., a Luixon, Melles i alguns altres punts Garona avall; i a la Vall d'Aran jo tinc nota de *tartè* i *tartèra* a tots els pobles.

Més a l'Oest, també els col·laboradors de l'*ALGc*. constataren la minva, formant dues àrees de sinònims dominants (en realitat sentit no ben igual), *kaiaçera* des de la vall de Oelh i Ribera de Sent Gaudens fins a Baredja i Banyeres de Bigorra, i *arralhèra* des de Gavarña i Gerda i a Lourde i al límit bearnès; de fet Dupleich, en el gloss. *Patois de St. Gaudens*, no recollí el terme sinó «caillaouero: cailloutage». En realitat no cessa bruscament a l'Alta Bigorra, almenys el collectiu, que ja hem vist a la Baredja, i ells també recolliren «*tartarà*: terrain pierreux» a Cauterés (*ALGc* I, 220).

Encara que *tartera* i *tarter* manquin en els diccs. fins al *DOrt.* (i aquell, però mal definit, en Vogel), no són absents dels escr. Renaix. «l'estreta vall que porta el riberal que ve dels Gorgs ['els estans de Noedes'] és tota un *tarter*, però en el fons corre l'aigua sobre un llit de molsa», Massó Torrents (*Croquis Pir.* I, 17); Coromines, que fins en lèxic és català central, i quan no, no manca d'elements més pirinencs, però en té sobretot de la zona Emp. NO., l'usa tant en el sentit pròpiament muntanyenc, com en el generalitzat: «contemplava, de la meua cella estant de Montjuïc, la silueta llunyana de les més altes muntanyes de Mallorca: era un *tarter* blavós, que presentava al cim una gran depressió ---» (1921, *Elogi de les Muntanyes*, O. C., 1509a6); «era com la mare, que veu eixir el seu fill d'un *tarter* d'immundícies, i d'aquí li treu una palla, i d'allí li lleva un parrac --- i el troba més xamós que mai» (*De plaer* --- VI, 202; O. C., 642a25).

Car, en efecte, també és viva l'acc. ampliada, en què significa en general, i amb diversos matisos, un apilotament. Fins i tot quan es tracta, en la pràctica, de l'específic accident geogràfic, el fet de dir-ho acompanyat del complement de l'objecte, revela que els parlants no perden consciència de la possibilitat de l'acc. general: «en aquelles *tartérox dè rókè* hi ha la Jaça d'en Valenti» Setcases (1936); ja arran de l'aragonès: «i allò? — é un *tartéro de pedra*» (Cercuran, mostrant una canal del gegantesc Turbó, 1965); que també pot ser una acumulació de pedram per obra humana: parlant d'un paratge desertíssim: «allò són *Los Escasalots*, *Els Casalots*. —? —Diu que hi havia hagut un

convent i poblet: encara s'hi veuen los *tartérs* al Sas de Cornudella (ribag.); *Ca del Casolà*, de Fonellós, abans rica, ara en ruïnes: «ja no é més que un *tarterót*» Areny (1957). Això és el que vol dir en el Canigó Jampy («*tarter*, *tartera*: amas de pierre», *Lliris, Flors y Violes*, gloss.). I ocasionalment (com en la cita de Coromines, i en *AlcM*, § 2) es pot aplicar a tota cosa: «*tarté*: montón de algò» (C. Pol, *V. d'Aneu*, 27).

No obstant és universal la consciència que per damunt de tot, i en sentit propi, és l'accident orogràfic concret. En aquest sentit els materials de l'*Onom. Cat.*, de transmissió oral, forneixen no sols una gran abundor, car també permeten precisions: a part dels topònims propis, menors i majors, sovint amb caràcter genèric o pre-toponímic, o merament apel·latiu. Ens mostren que pel NE. arribava fins a l'últim extrem de la llengua, car si bé minva del Canigó enllà, i de vegades en noms que tendeixen a oblidar-se, encara en el baix Agllí, a Paça, hi havia els «*Tartès* d'en Carbassa», a la part Sud del terme, que avui ja pocs recorden (1960), però figuren en el cadastre de 1826.

Fins en els vessants orientals de Canigó ja abunda: sengles partides *Els Tarters* a Corbera de les Cabanes (ja ben al pla), *La Tartera* a Estoer (entre El Faig i Pratebrera), *Les Tarteres* a Torinyà; l'ascensió des de Vallmanya al grandió Barbé es fa per la Collada de la Tartera. En l'ascensió de Gentil a cavall caç a la carena on regna Flordeneu, Verdager no empra el mot (*Canigó* II, 84ss., 89, 96, 120, ni crec que es trobi enlloc en la seva ploma), però s'hagué de fer vora *la Tartera del Bosc de la Vila*, o més cap a la *Tartera de l'Obra* (que ja davalla cap a la baixa Cadí, no gaire amunt de Vernet), 1960. També en el Capcir marquen la mateixa distinció que ja he assenyalat a Benasc, sinó que a Formiguera, la clapissa, que en diferencien, l'anomenen *sorral* (1960).

Deçà de l'Albera, comença a trobar-se en força des que tombem cap als aiguavessos del Ter; llavors tot seguit es dona el cas que us expliquen espontàniament què vol dir, conscients, doncs, que més enllà ja no és gaire conegut: d'Ogassa baixa el *Torrent dels Tarters*, que cuiten a definir «un *tarté* és un rocatèr», a Vila-llonga de Ter: «un xarragaster o un *tarter*: tot són apilotaments de rocs» (1935). En tota aquesta part SE. es nota que *tarter* té vida més vigorosa que *tartera*, en algunes valls, quasi únic. No cal dir que a tots els vessants del Pedraforca la *tartera* és el tot, i encara més de la banda de Gósol (allà potser me n'enumeraren una vintena amb aquest genèric; i hi resta l'ús apel·latiu: «Roca-Cistella són aquells *tartés* que baixen del Prat-de-la-Tossa», 1964).

La freqüència d'ús i el vigor del mot creix encara en travessar la partió cat. or./cat. occid. Notem primer que a l'altra vall de màxima intensitat de la cosa, a la d'Espot com a la de Gósol, tot i que sigui zona de *tarteres* gegantesques, quasi solament se sent parlar de *tartés*, masculí (1932, 1959, 1964 ---). Però posem alternats els casos de *tartera* amb els de *tarter*, encara que sigui en mer ordre geogràfic, i millor i tot, car així s'evita l'a-priori. La Plana dels *Tartés* Guils del Can-